

Cuprins

<i>Introducere. Regulele după care trebuie să conduci</i>	9
1. Regulele politicii	27
2. Ascensiunea la putere	47
3. Menținerea la putere	75
4. Fură de la săraci și dă la bogați	103
5. Obținerea și cheltuirea banilor	129
6. Corupția oferă putere, iar corupția absolută oferă putere absolută	155
7. Ajutorul internațional	189
8. Oamenii revoltați	223
9. Războiul, pacea și ordinea mondială	253
10. Ce-i de făcut?	279
<i>Mulțumiri</i>	311
<i>Note</i>	315
<i>Index</i>	329

Lector: Lucian-Dumitru Dîrdală

Bruce Bueno de Mesquita and Alastair Smith, *The Dictator's Handbook*

Copyright © 2011 by Bruce Bueno de Mesquita and Alastair Smith

All rights reserved

© 2012 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © 350jb/Dreamstime.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

BUENO DE MESQUITA, BRUCE

Manualul dictatorului: de ce să te porți rău e aproape întotdeauna o bună politică / Bruce Bueno de Mesquita, Alastair Smith; trad. de Ciprian Șiulea. – Iași: Polirom, 2012

Index

ISBN print: 978-973-46-2687-8

ISBN ePub: 978-973-46-2856-8

ISBN PDF: 978-973-46-2857-5

I. Smith, Alastair

II. Șiulea, Ciprian (trad.)

316.46.058.4

17.033.1

Printed in ROMANIA

Bruce Bueno de Mesquita
Alastair Smith

MANUALUL DICTATORULUI

De ce să te porți rău
e aproape întotdeauna o bună politică

Traducere de Ciprian Șiulea

POLIROM
2012

Povestea detronării lui Anastasio Somoza în timpul revoluției din Nicaragua din 1979 este în mare parte similară. În 1972, un cutremur cu magnitudinea de 6,2 a lovit capitala Managua, ucigînd aproximativ 5.000 de oameni și obligînd aproximativ 250.000 de oameni fără adăpost să se refugieze în tabere. Somoza și acoliții lui au profitat de ajutoarele pentru dezastru, dar nu au făcut nimic pentru a-i reloca pe numeroșii oameni rămași fără adăpost care se strînseseră în taberele de refugiați din capitală. Aceste tabere au devenit locuri de organizare pentru activiștii care, în cele din urmă, au pus capăt domniei lui Somoza.

Nu toți autocrații fac greșeala de a ignora dezastrele sau de a ignora crearea taberelor de refugiați. Să ne gîndim la cazul Myanmarului din 2008. Than Shwe este liderul militar din Myanmar (actuala denumire a Birmaniei). Deși a fost descris ca un om obișnuit, Shwe a înțeles fundamentele rămîinerii la putere⁵. Pe 2 mai 2008, un ciclon enorm, Nargis, a măturat Delta Irrawady din sudul Myanmarului, creînd haos. Locuitorii deltei, mulți dintre ei pescari și agricultori săraci, nu au primit nici o avertizare despre furtuna iminentă. Furtuna a distrus orașe și sate întregi. Informațiile oficiale cu privire la pierderile de vieți omenești indică 138.000 de oameni, deși alte estimări sugerează că ar putea ajunge chiar și la 500.000.

Nimeni nu îl poate învinovăți pe Than Shwe pentru furtună sau pentru vulnerabilitatea satelor joase în fața inundațiilor furtunii. Cu toate acestea, regimul militar din Myanmar nu a oferit nici o avertizare și nu a făcut nimic pentru a-i ajuta pe supraviețuitori, iar pentru asta pot fi învinovățiți. Într-adevăr, ce au făcut ei a fost mai rău decît nimic: au împiedicat activ livrarea ajutoarelor. Mulți oameni din Yangon, cel mai mare oraș din sudul Myanmarului, el însuși afectat masiv de furtună, au încercat să îi ajute pe cei din deltă. Nu li s-a permis. Micii oameni de afaceri și negustori au fost obligați să transporte pe ascuns mici cantități de hrană în ce mai rămăsese din acele orașe și sate.

Comunitatea internațională s-a organizat pentru a oferi asistență. În timp ce zeci de mii, poate sute de mii de oameni mureau de foame și sete în urma furtunii, vapoare pline cu provizii și ajutoare staționau în largul coastei. Junta militară a refuzat să permită desfășurarea acțiunilor de ajutorare. Vizele erau aproape imposibil de obținut. Informațiile erau extrem de puține. Guvernul solicita ajutor, dar cerea ca acesta să fie sub forma asistenței bilaterale la nivel guvernamental.

De fapt, ceea ce spunea Than Shwe era „trimiteți bani lichizi, dar nu aveți voie să intrați”.

La aproximativ o săptămână de la dezastru, armata a început să intre în satele și orașele mai mari din deltă. Dar nu pentru a da o mână de ajutor, ci pentru a-i *dispersa* pe supraviețuitorii care se adunaseră în școli și temple. Chiar dacă numărul lor depășea rareori câteva sute, supraviețuitorii erau dați afară din adăposturile lor, spunându-li-se să se întoarcă acasă. Nu avea importanță faptul că, în majoritatea cazurilor, întregul sat fusese distrus și că nu aveau hrană, apă, haine sau adăposturi. Într-adevăr, un raport menționează :

Supraviețuitorii au fost suiți în bărci și feriboturi și duși înapoi în satele distruse din care fugiseră de curînd. În unele zone, înlăturarea lor s-a întimplat rapid : cum starea de urgență se încheiase acum în mod oficial, autoritățile voiau ca oamenii să se întoarcă în satele lor pînă pe 2 iunie, cînd era programat să înceapă următorul trimestru școlar. Dar supraviețuitorii habar n-aveau ce-i aștepta la întoarcere ; mai rămăsese ceva din locurile pe care înainte le numeau acasă ? Și cum aveau să se descurce acolo cu hrana și apa ?⁶

Guvernul nici măcar nu a încercat să răspundă la aceste întrebări.

În documentarul PBS *Eyes of the Storm* se vede cum un general în vîrstă din Myanmar se adresează supraviețuitorilor⁷. Înfometați și lipsiți de mijloace, aceștia îi cer o mână de orez. Generalul le spune că acum el se află acolo (dar totuși nu are nici o intenție de a-i ajuta) și că ei trebuie să se întoarcă în satul lor și „să muncească din greu”. În timp ce armata acapara (și vindea pe piața neagră) puținele provizii și ajutoare cărora li se permisesese să intre în țară, oamenilor li se spunea că pot mânca broaște. De fapt, guvernul le spunea acestor supraviețuitori să plece și să moară în liniște : extrem de inuman, dar o bună politică de coaliție restrînsă. Morții nu pot protesta.

Sînt dezastrele întotdeauna un dezastru pentru supraviețuirea la guvernare ?

Cutremurele și alte dezastre zguduie sistemele politice. Cu toate acestea, natura zguduirii este foarte diferită, în condițiile unor instituții diferite. Liderii democratici sînt foarte sensibili la victimele

dezastrelor. A-i lăsa pe oameni să moară scoate în evidență un grav eșec politic. Democrații trebuie să furnizeze politici publice dorite prin care să își recompenseze numărul mare de susținători. Când nu o fac, se expun riscului de a fi îndepărtați. Morțile datorate dezastrelor au ca rezultat proteste și îndepărtarea liderilor din democrații.

Pentru a ilustra diferența de reacție politică față de asistența insuficientă în caz de dezastru într-un mediu non-democratic și unul democratic, vom pune în opoziție ciclonul Nargis și uraganul Katrina. Katrina a lovit coasta americană a Golfului Mexic în august 2005. A fost cel mai costisitor dezastru natural din istoria Statelor Unite, cu pagube estimate la 81 miliarde de dolari. Pierderile de vieți omenești au fost de 1.836.

De la președintele George W. Bush și pînă la primarul orașului New Orleans, Ray Nagin, guvernul a fost acuzat de proastă gestionare și conducere nesatisfăcătoare. Nagin a amînat ordinul de evacuare din oraș, dîndu-l cu doar nouăsprezece ore înainte ca furtuna să lovească. Drept urmare, mulți oameni au fost prinși în capcană. Apoi, după ce stadionul de fotbal Superdome din New Orleans a fost amenajat drept centru de urgență, el devenind supraaglomerat deoarece s-au adunat nu 800 de oameni, după cum se anticipa, ci 30.000. Asistența federală pentru dezastru a venit încet. Multe victime erau bolnavi sau bătrîni care fuseseră copleșiți de caniculă și deshidratare.

Funcțiile liderilor americani erau serios amenințate de dezastru. Mulți observatori consideră că uraganul Katrina a contribuit semnificativ la pierderea alegerilor parțiale din 2006 de către Partidul Republican și la pierderile lor din 2008, inclusiv a președinției. Totuși, deși este evident că situația putea fi gestionată mult mai bine, ea nu poate fi comparată cu cea a ciclonului Nargis. Spre deosebire de situația din SUA, deși lăsase cel puțin 138.000 de oameni să moară, Than Shwe a simțit că are o poziție suficient de consolidată pentru a permite în 2010 o mascaradă electorală în care partidele susținute de guvern au câștigat cu ușurință (cel puțin potrivit surselor oficiale).

După cum s-a văzut în cazul Mexicului și în cel al statului Nicaragua, dezastrele pot servi drept puncte de coagulare în autocrații. Dezastrele îi pot concentra pe oponenții regimului, facilitîndu-le coordonarea. Totuși, pierderile de vieți omenești din cauza dezastrelor au efecte relativ mici asupra șansei dictatorului de a rămîne la putere. Într-adevăr, în cel mai rău caz, un mare număr de morți într-un dezastru de fapt potențază supraviețuirea politică a liderilor autocratici.

După cum știm, autocrații nu cumpără susținere politică cu politici publice eficiente. Resursele cheltuite cu salvarea de vieți omenești nu pot fi cheltuite pentru acoliți. În plus, după cum am văzut, autocrații sînt abili în a exploata comunitatea internațională. Lăsînd mai mulți oameni să moară, ei sînt de fapt în măsură să obțină mai multe ajutoare. Consecințele acestor rezultate sînt înspăimîntătoare. Nu e de mirare, atunci, că în autocrații mor mult mai mulți oameni în dezastre naturale decît în democrații.

A-i lăsa pe oameni să moară constituie o bună guvernare într-o autocrație, dar e dezastruos pentru funcțiile democrațiilor. Deși o analiză statistică detaliată a relației dintre dezastre⁸, morți și funcția liderului este complexă, am comparat ce se întîmplă într-o țară atunci cînd cel puțin 200 de oameni mor într-un cutremur de magnitudine 5 cu ce se întîmplă în condițiile unui cutremur de aceeași intensitate dacă mor mai puțini oameni. În particular, am examinat efectul unor astfel de situații asupra șanselor ca liderul unei țări să fie îndepărtat din funcție în următorii doi ani de după cutremur.

Un cutremur în sine nu amenință supraviețuirea democrațiilor. Cu toate acestea, dacă peste 200 de oameni sînt uciși în timpul cutremurului, atunci un lider democratic va fi aproape cu siguranță îndepărtat din funcție. În condiții normale, orice democrat are 40 % șanse să fie dat afară din funcție în orice perioadă de doi ani. Dar pentru un democrat a cărui țară a suferit peste 200 de morți într-un cutremur, aceste șanse cresc la 91 %. Noi credem că asta se întîmplă deoarece liderii democrației ar trebui să furnizeze politici publice eficiente, iar aceste politici eficiente includ impunerea unor bune reglementări în construcții și implementarea de misiuni de salvare și refacere excelente în urma unui dezastru natural. Moartea atîtor oameni într-un astfel de dezastru este pentru toți un semnal că liderii nu și-au îndeplinit în mod adecvat sarcina de a proteja oamenii, astfel că ei trebuie să plece.

Autocrații sînt mai puțin vulnerabili la a fi îndepărtați decît democrații, iar morțile provocate de dezastre au un efect redus asupra controlului lor asupra puterii. De-a lungul unei perioade obișnuite de doi ani, 22% dintre autocrați pierd puterea. Dacă țara lor suferă un cutremur de magnitudine 5 sau mai mare în primul an al acestui interval de doi ani, riscul dictatorului de a fi îndepărtat ajunge la 30%. Însă riscul ca autocratul să fie îndepărtat este redus la 24% dacă cutremurul a ucis peste 200 de oameni. Cutremurele reprezintă o amenințare pentru liderii autocratici atunci cînd oamenii sînt obligați

să meargă în tabere de refugiați, unde se pot organiza împotriva regimului. Oamenii morți în urma unui cutremur nu se pot organiza, astfel că ei nu pun în pericol supraviețuirea în funcție a unui dictator. După cum ne putem aștepta, date fiind aceste fapte și stimulentele pe care ele le sugerează, cazurile de cutremure în care mor peste 200 de oameni sînt mult mai răspîndite în autocrații decît în democrații⁹.

Nu toate dezastrele sînt egale în ochii autocrațiilor. Dictatorii sînt precauți față de dezastrele naturale mai ales atunci cînd ele au loc în centre importante din punct de vedere politic și economic. Gestionarea dezastrelor în China pune accent pe acest aspect. Atunci cînd un cutremur a lovit provincia îndepărtată Qinghai, în 2010, reacția guvernului chinez a fost în cel mai bun caz ezitantă. În schimb, modul în care a abordat asistența pentru dezastrul care a urmat unui cutremur din 2008 din Sichuan a cîștigat aprobarea celei mai mari părți a comunității internaționale. Diferențele sînt flagrante și sînt determinate de politică. Cutremurul din Sichuan s-a produs într-un centru important din punct de vedere economic și politic, în care un protest de masă ar fi putut amenința guvernul. Qinghai este o provincie îndepărtată și are o importanță politică redusă. Un protest acolo ar putea cu greu să amenințe guvernul. Guvernul a făcut mult mai puțin pentru a-i ajuta pe oamenii care nu îl puteau amenința.

Reacția față de revoluție sau față de amenințarea ei

Fie din cauza unui cutremur neprevăzut, a unei crize de succesiune sau a unei prăbușiri financiare, amenințarea revoltei poate să apară și să îl lovească pe un lider ca un trăsnet. Care este, atunci, reacția adecvată în fața unei asemenea amenințări? Istoria ne învață că aceasta este reprimarea dură a rebelilor, anumite concesii față de ei sau reforme de sine stătătoare. Regulile care guvernează politica ne ajută să înțelegem modul în care circumstanțe diferite duc la alegeri diferite dintre aceste opțiuni.

Revoltele, mișcările de masă și revoluțiile de succes nu sînt un lucru obișnuit, dar nici nu sînt extrem de rare. Revoltele de succes care se transformă în democrație sînt destul de rare, dar se întîmplă

uneori. Ce caracterizează revoluțiile sau revoluționarii care chiar fac ceea ce promit : să creeze o democrație, pentru a încerca să amelioreze viața oamenilor ? Și ce caracterizează revoluțiile care nu izbutesc sau revoluționarii care nu introduc un regim democratic ! Începem cu vechiul nostru prieten, generalul Than Shwe din Myanmar.

Guvernul Than Shwe se asigură că populația din Myanmar este ținută în sărăcie, izolare și ignoranță. Nu există presă liberă. Oamenilor nu li se permite să se reunească. Puțini străini sînt primiți în țară, iar aceia sînt supravegheați permanent de poliție. Toate aceste acțiuni sînt menite să îngreuneze coordonarea și organizarea oamenilor împotriva guvernului. Oamenii doresc cu disperare schimbarea, dar din cauza guvernului le este practic imposibil să o realizeze. Într-o relatare elocventă din 2005 despre cît de nefericiți sînt oamenii, un jurnalist își amintea pentru revista *Economist* cum aceștia îl întrebau încontinuu cum ar putea fi convinse Statele Unite să îi invadeze : „Perspectiva unei invazii străine este o speranță îndrăgită, nu o temere”¹⁰. Oamenii din Myanmar vor să devină următorul Irak ! Cu o asemenea solicitare de schimbare, nu e de mirare că Shwe este îngrozit de proteste și își concentrează atenția asupra prevenirii lor.

Ca mulți alții, Than Shwe urmează calea preferată a autocrațiilor de eliminare a amenințării mișcărilor politice de masă. El îi reprimă pe oameni. Nu trebuie să îi mituiască, deoarece Myanmar este binecuvîntată – sau blestemată, în funcție de perspectiva fiecăruia – cu imense resurse naturale. Myanmar este mare exportator de gaze naturale, lemn de esență tare, pietre prețioase, aur, cupru și fier¹¹. De exemplu, se consideră că Myanmar cîștigă aproximativ 345 de milioane de dolari anual din exportarea a 1,4-1,6 milioane de metri cubi de lemn de esență tare, în mare parte tec extrem de prețios. Folosim termenul „se consideră” deoarece este greu de aflat cu certitudine. De exemplu, în 2001, China a raportat că a importat 514.000 metri cubi de lemn din Myanmar, dar Myanmar înregistrează exporturi de numai 3.240 metri cubi. Probabil că venitul din lemnul de esență tare neraportat umple buzunarele generalilor, în loc să finanțeze bunăstarea poporului. Cu siguranță nu finanțează infrastructura. Într-adevăr, încercările industriei forestiere de a-și procesa produsele înaintea exportării au fost aproape complet obstructionate de absența infrastructurii. Desigur, absența drumurilor face să fie cu atît mai dificil ca oamenii să se întrunească și să amenințe guvernul. Acest lucru a devenit cu atît mai valabil după 2005, cînd guvernul a mutat